

Souad
Sudeginta
gyva

TIKRA ISTORIJA

Alma littera

Liepsnos gniaužtuose

Aš esu mergaitė, o mergaitė turi vaikščioti greitai, nuleidusi galvą, tarsi skaičiuotų savo žingsnius. Ji negali pakelti akių, negali eidama dairytis į dešinę ar į kairę, nes jeigu jos žvilgsnis sutiktų vyro žvilgsnį, visas kaimas ją imtų laikyti paleistuve.

Jeigu jau ištekėjusi mergaitės kaimynė, sena moteris ar nesvarbu kas pamatytų ją einančią gatvele vieną, be motinos ar vyresnės sesers, be avių, nenešančios glėbio šieno ar krepšio figų, irgi pavadintų ją paleistuve.

Mergaitė turi būti ištekėjusi, kad galėtų žiūrėti priešais save, užsukti į krautuvėlę, pešiotis plaukelius ir nešioti papuošalus.

Jeigu keturiolikos metų mergaitė dar neištekėjusi, – mano motina sukūrė šeimą kaip tik tokio amžiaus, – kaimelis ima iš jos tyčiotis. Tačiau kad galėtų ištekėti, mergaitė turi laukti šeimoje savo eilės. Pirmiausia išteka vyriausioji, paskui kitos dukterys.

Mano tėvas turi daug dukterų: keturias ir visos tokio amžiaus, kad gali tekėti. Taip pat yra dvi netikros seserys – antrosios tėvo žmonos dukterys. Jos dar mažytės. Vienintelis

vyras šeimoje – visų labai mylimas sūnus, mūsų brolis Asadas, garbingai gimęs tarp dukterų ketvirtas. Aš esu trečioji.

Mano tėvas Adnanas nepatenkintas mano motina Leila, jam pagimdžiusia tiek daug dukterų. Nepatenkintas jis ir antrąja žmona, kuri jam pagimdė vien dukteris.

Nura, vyriausioji sesuo, ištekėjo vėlai, kai man pačiai buvo apie penkiolika metų. Kainatai, antrajai seseriai, niekas nesipiršo. Buvau girdėjusi kalbant, kad vienas vyras klausinėjo tėvo apie mane, bet aš turiu sulaukti Kainatos vestuvių, o tik tada galvoti apie savąsias. Tačiau Kainata tikriausiai nėra pakankamai graži, o gal lėtadarbė... Nežinau, kodėl niekas nenori jos vesti, bet jeigu ji liks senmergė, iš jos, taip pat ir iš manęs tyčiosis visas kaimelis.

Kiek prisimenu, man neteko nei žaisti, nei patirti kitokių pramogų. Mano kaimelyje gimti mergaitė buvo didžiulė nelaimė. Vienintelis būdas įgyvendinti laisvės svajonę – ištekėti. Palikti tėvo namus, apsigyventi pas vyrą ir niekada negrįžti atgal, nors ten būtum mušama. Ištekėjusiai merginai grįžti į tėvo namus yra didelė gėda. Ji neturi ieškoti užtarimo už savo namų sienų, tėvo pareiga – grąžinti ją į naujuosius namus.

Mano seserį mušė vyras ir ji atėjusi skūstis užtraukė šeimai gėdą.

Jai nusišypsojo laimė turėti vyrą, o aš apie jį svajoju.

Nuo to laiko, kai išgirdau kalbant, jog kažkoks vyras domėjosi manimi, mane ėmė kankinti nekantrumas ir smalsumas. Žinau, vaikinai gyvena trys ar keturi žingsniai nuo mūsų namų. Kartais, džiaustydamas skalbinius, matau jį nuo terasos. Žinau, jis turi automobilį, vilki kostiumą, visada nešiojasi lagaminėlį ir mieste turi gerą darbą, nes atrodo

nepriekaištingai ir niekada nebūna apsirengęs kaip darbininkas. Labai norėčiau pamatyti jo veidą iš arčiau, bet baiminuosi, kad jį stebint neužkluptų šeima. Taigi, susiruošusi atnešti į tvartą sergančiai avelei šieno, einu keliu greitai, tikėdamasi pamatyti jį iš arti. Bet jis pastato savo automobilį per toli. Stebėdama jį, maždaug žinau, kelintą valandą jis išeina į darbą. Septintą valandą ryto aš apsimetu, kad lankstau terasoje skalbinius arba ieškau prinokusių figų, arba dulkinu kilimą, kad nors vogčiomis pamatychiau jį einant į automobilį. Viską darau greitai, kad manęs nepastebėtų.

Aš lipu laiptais, einu per kambarius, kad patekčiau į terasą, energingai dulkinu kilimą ir žiūriu pro cementinės tvoros viršų, nepastebimai pakreipusi akis į dešinę. Jei kas nors pamatytų mane iš toli, nesuprastų, kad žiūriu į gatvę.

Kartais turiu laiko jį stebėti. Aš įsimylėjau tą žmogų ir jo automobilį! Būdama terasoje įsivaizduoju įvairiausių dalykų: esu ištekėjusi už jo ir žiūriu kaip šiandien į tolstantį automobilį tol, kol jis dingsta iš akių, bet saulei leidžiantis jis grįš iš darbo. Aš nuausiu jam batus ir atsiklaupusi nuplausiu kojas, kaip mano motina nuplauna tėvui. Atnešiu jam arbatos, žiūrėsiu, kaip jis rūko ilgą pypkę, sėdėdamas kaip karalius priešais savo namo duris. Aš būsiu moteris, turinti vyrą!

Ir galėsiu dažytis, eiti pas prekiautojus, su savo vyru sėsti į automobilį ir netgi važiuoti į miestą. Iškęščiau visas blogybes dėl paprasčiausios laisvės, nes labai trokštu peržengti šių durų slenkstį ir eiti nupirkti duonos!

Tačiau aš niekada nebūsiu paleistuvė. Nežiūrėsiu į kitus vyrus, aš ir toliau vaikščiosiu greitai, tiesi ir išdidi, bet neskaičiuodama žingsnių, nuleidusi akis, ir kaimelyje nie-

kas negalės apie mane pasakyti nieko bloga, nes aš būsiu ištekėjusi.

Tai nuo tos terasos viršaus prasidėjo mano siaubinga istorija. Jau buvau vyresnė už savo vyriausiąją seserį jos vestuvių dieną ir mane kankino neviltis, bet dar tikėjausi ištekėti.

Man turėjo būti aštuoniolika metų, o gal ir daugiau, nežinau.

Mano atmintis išgaravo kaip dūmas tą dieną, kai mane apėmė liepsna.

Trumpai apie save

Gimiau mažyčiame kaimelyje. Man sakė, kad jis buvo Jordanijos teritorijoje, paskui – Transjordanijos, dar vėliau – Palestinos. Kadangi niekada nelankiau mokyklos, visiškai nežinau savo šalies istorijos. Man taip pat sakė, kad aš ten gimiau 1958 ar 1957 metais... Šiandien man maždaug keturiasdešimt penkeri. Dvidešimt penkerius metus kalbėjau tik arabiškai, iš savo kaimelio buvau išvykusi daugiausia kelis kilometrus nuo paskutinio namo, žinojau, kad toliau yra miestų, bet nebuvau jų mačiusi. Nežinojau, ar Žemė yra apvali, ar plokščia, apskritai nieko neišmaniau apie pasaulį! Žinojau tik tiek, kad reikia nekęsti žydų, kurie užgrobė mūsų žemę, tėvas juos vadino „kiaulėmis“. Buvo draudžiama prie jų priėti, su jais kalbėtis, juos liesti, nes galėjai tapti tokia pat kiaule kaip jie. Turėjau melstis mažiausiai du kartus per dieną kaip motina ir seserys, bet apie Koraną sužinojau tik gerokai vėliau – jau gyvendama Europoje. Mano vienintelis brolis, namų karalius, lankė mokyklą, o seserys – ne. Gimti mergaitė mūsų krašte buvo didelė nelaimė. Žmona pirmiausia turi pagimdyti bent vieną sūnų, bet jeigu ji gimdo tik mergaites – iš jos tyčiojamosi. Reikia

daugiausia dviejų trijų mergaičių namų ruošai, žemei dirbti ir gyvuliams prižiūrėti. Jeigu jų būna daugiau, šeimą ištin-ka didžiulė nelaimė, kuria reikia kuo greičiausiai atsikra-tyti. Aš labai greitai supratau, ką reiškia būti nereikalingai. Gyvenau beveik iki septyniolikos metų žinodama, kad kaip mergaitė esu mažiau verta už gyvulį.

Toks buvo mano pirmasis gyvenimas, arabų moters gy-venimas Vakarų Krante. Jis truko dvidešimt metų ir aš ten buvau mirusi. Mirusi visiems laikams fiziškai, socialiniu požiūriu.

Mano antrasis gyvenimas prasidėjo Europoje 1970 metų pabaigoje, tarptautiniame oro uoste. Aš buvau neštuvuose kenčiantys žmogaus likučiai. Nuo manęs taip dvelkė mirti-mi, kad įkėlus mane į lėktuvą keleiviai ėmė piktintis. Mane paslėpė už užuolaidos, nes mano buvimas jiems buvo nepa-kenčiamas. Man sakė, kad gyvensiu, bet aš gerai žinojau, kad mirsiu, ir laukiau mirties. Maldavau, kad ji greičiau mane pasiimtų. Geriau mirti negu kentėti ir jausti pažeminimą. Nieko nebeliko iš mano kūno, tai kodėl jie nori, kad gyven-čiau, kai aš pati nenoriu gyventi nei fiziškai, nei dvasiškai?

Net ir šiandien kartais apie tai pagalvoju. Iš tiesų labiau norėjau mirti negu drąsiai stoti prieš antrąjį gyvenimą, kurį man taip kilniadvasiškai siūlė. Tai, kad likau gyva, buvo ste-buklas. Dabar man suteikta teisė liudyti vardu visų tų, ku-rios neturėjo šios galimybės, kurios dar ir mūsų dienomis miršta vien dėl to, kad yra moterys.

Prancūziškai mokiausi klausydamasi, kaip kalba žmo-nės, ir stengdamasi kartoti žodžius, kuriuos man aiškinda-vo ženklais: „Blogai? Neblogai? Gerai? Valgyti? Gerti? Mie-goti? Eiti?“ Aš atsakydavau ženklais „taip“ arba „ne“.

Gerokai vėliau kantriai, diena iš dienos mokiausi skaityti žodžius laikraštyje. Pirmiausia išmokau perskaityti nedidelius skelbimus, užuojautas, trumpus sakinius, kuriuos kartodavau iš klausos. Kartais man atrodydavo, kad esu gyvulys, kurį moko bendrauti kaip žmogų, ir mintyse arabiškai savęs klausdavau, kur aš esu, kokioje šalyje ir kodėl nenumiriau savo kaimelyje. Man buvo gėda, kad dar gyvenu, bet niekas to nežinojo. Bijojau šito gyvenimo, bet niekas to nesuprato.

Turėjau visa tai pasakyti prieš pradėdama dėlioti savo gyvenimo nuotrupas, nes norėjau, kad mano žodžiai būtų įrašyti į knygą.

Mano gyvenimo istorijoje daugybė tuščių vietų. Pirmoji mano gyveno dalis sudaryta iš vaizdų, nepaprastų ir žiaurių scenų kaip televizijos filme. Kartais aš net pati jomis nepatikiu, juo labiau kad man sunkiai sekasi jas iš eilės sudėstyti. Ar, pavyzdžiui, įmanoma pamiršti vienos seserų vardą? Brolio metus jo vestuvių dieną? Nors nepamiršau ožkų, avelių, karvių, duonkepės krosnies, skalbinių sode, žiedinių kopūstų ir cukinijų, pomidorų ir figų derliaus nuėmimo... arklidės ir virtuvės... javų maišų ir gyvačių? Terasos, kurioje tykojau savo mylimojo? Javų lauko, kur padariau „nuodėmę“?

Prastai prisimenu savo vaikystę. Kartais kokia nors spalva ar daiktas mane sujaudina, tada prieš akis iškyla koks nors vaizdas, asmuo, šauksmai ir veidai painiojasi. Dažnai, kai manęs ko nors paklausia, galvoje atsiveria visiška tuštuma. Beviltiškai ieškau atsakymo ir nerandu. Arba staiga man prieš akis iškyla kitas vaizdas ir aš nežinau, iš kur jis. Tačiau šie vaizdai įsirežė man į atmintį ir aš jų niekada nepamiršiu. Negalima pamiršti savo pačios mirties.

* * *

Mano vardas Suada, esu Vakarų Kranto vaikas. Su seserimi prižiūriu aveles ir ožkas, nes mano tėvas jų turi visą bandą, ir aš plušu daugiau negu asilas.

Pradėjau dirbti būdama aštuonerių ar devynerių, o mėnesinėmis susirgau apie dešimties. Mūsų krašte sakoma, kad mergaitė yra jau „subrendusi“, kai jai pasirodo mėnesinės. Gėdijausi to kraujo, nes reikėjo jį slėpti netgi nuo motinos, skalbti slapčiomis savo plačkelnes – saruali, jas išbalinti ir greitai išdžiovinti saulėje, kad vyrai ir kaimynai jų nepamatytų. Turėjau tik dvejas plačkelnes. Prisimenu popierių, kurį naudodavau tomis nemaloniomis dienomis, visi jį laikydavo tarsi užkrėstu maru. Slapčiomis išmesdavau tuos popierius, liudijančius apie mano nešvarą, į šiukšlių dėžę. Jeigu skaudėdavo pilvą, motina išvirdavo šalavijų arbatos ir duodavo gerti. Ji stipriai suverždavo galvą skara ir iki kitos dienos skausmas atlėgdavo. Tai vienintelis vaistas, kurį prisimenu, jį vartoju ir dabar, nes jis labai veiksmingas.

Rytą einu į tvartą, sušvilpiu įsikišusi į burną pirštus, kad avys atbėgtų pas mane, ir su maždaug metais vyresne seserimi Kainata išgename bandą į pievą. Mergaitės neturi eiti vienos arba su jaunesne seserimi. Vyresnioji sesuo yra jaunesniosios garantas. Mano sesuo Kainata graži, putli, truputį storoka, o aš – maža ir liesa, tad gerai viena kitai tinkame.

Mudvi gindavome avis ir ožkas į pievą, esančią už kaimelio penkiolika minučių kelio, iki paskutinio namo eidavome greitai, nuleidusios akis. Atsidūrusios pievoje, pasijusdavome laisvos, kalbėdavome visokias kvailystes ir netgi truputį juokdavomės. Neprisimenu ilgų pokalbių. Valgy-

davome sūrį, vaišindavomės arbūzu, prižiūrėjome avis ir ypač ožkas, nes jos galėjo per kelias minutes nuskabyti nuo figmedžio visus lapus. Kai avys susirinkdavo į būrį miegoti, mes irgi užmigdavome šešėlyje, rizikuodamos, kad avys nuklys į kaimynų lauką ir už tai mums, grįžusioms namo, smarkiai klius. Jeigu avys nusiaubdavo daržą, jeigu pavėluodavome kelias minutes suvaryti jas į tvartą, mus išperdavo diržu.

Mūsų kaimelis man atrodė labai gražus ir žalias. Jame auga daug figmedžių, vynuogienojų, vaismedžių, citrinmedžių, gausybė alyvmedžių. Mano tėvui kaimelyje priklauso pusė dirbamų žemės sklypelių... Jis nėra labai turtingas, bet turi nuosavybės. Namas didelis, akmeninis, apsuptas mūrine siena su plačiomis pilkomis durimis iš geležies. Šios durys simbolizuoja mūsų uždaramą. Įėjus į vidų, jos užsidaro mums už nugaros, kad neleistų išeiti. Pro šias duris galima patekti iš išorės, bet negalima išeiti. Ar yra raktas? Ar automatinė sistema? Prisimenu, kad tėvas ir motina išeidavo, bet mes ne. Mano brolis, priešingai, yra laisvas. Jis yra laisvas kaip vėjas: vaikšto į kiną, išeina, grįžta pro tas duris, daro ką nori. Dažnai žiūrėdavau į tas prakeiktas geležines duris mintyse sakydama: „Niekada negalėsiu pro jas išeiti, niekada...“

Kaimelio gerai nepažįstu, nes neturiu teisės išeiti. Užsimerkusi, kad susikaupčiau, su didelėmis pastangomis galiu pasakyti, ką esu jame mačiusi. Toje pačioje pusėje, kur mano tėvų namas, tik truputį tolėliau, stovi pastatas, kurį vadinu turtingų žmonių namais. Priešais – mano mylimojo namas. Pereini per kelią ir jis stovi čia pat, matau jį nuo terasos. Taip pat matau kelis pavienius namus, bet nežinau,

kiek jų yra, šiaip ar taip, jų labai nedaug. Jie aptverti neaukštomis mūrinėmis sienomis arba geležiniais pinučiais, žmonės ten turi daržus kaip ir mes. Niekada nesu išvaikščiojusi viso kaimelio. Iš namų išeinu tik tada, kai tėvas su motina vedasi į turgų arba kai su seserimi genome į pievą avis, ir viskas.

Iki septyniolikos ar aštuoniolikos metų nieko daugiau nemačiau. Nė karto nebuvo užėjusi į kaimelio parduotuvę, bet, važiuodama nedideliu tėvo sunkvežimiu į turgų, visada matau prekiautoją, stovintį tarpdury ir rūkantį cigaretes. Priešais jo krautuvėlę yra dveji nedideli laiptai: į dešinę žmonės eina pirkti cigarečių, laikraščių ir gėrimų – vien tik vyrai; kairėje pusėje parduodamos daržovės ir vaisiai.

Toje pačioje kelio pusėje yra kitas namas, jame gyvena ištekėjusi moteris su keturiais vaikais ir jai galima išeiti. Ji gali įeiti į parduotuvę, matau ją stovinčią su permatomais plastikiniais maišais ant laiptų ten, kur parduodamos daržovės.

Aplink namą buvo daug žemės. Ten augo cukinijos, arbūzai, žiediniai kopūstai ir pomidorai, daug daržovių. Mūsų daržas ribojosi su kaimynų daržu, juos skyrė tik neaukšta mūrinė siena, per kurią buvo galima perlipti, bet nė viena mūsų to nedarydavo. Skląstis buvo paprastas. Ir nė vienai mergaitei nešaudavo mintis peržengti šį simbolinį barjerą. Kur eiti? Kaimelyje ant kelio viena mergaitė būtų labai greitai pastebėta – užsitrauktų nešlovę sau ir negarbę savo šeimai.

Tame darže aš skalbdavau. Viename kampe buvo šulinys. Šildydavau vandenį metaliniame dubenyje ant malkomis kūrenamos ugnies. Atsinešdavau iš malkinės žabų ryšulį, pati laužydavau šakas, pasidėjusi ant kelio, vandeniui sušilti reikėdavo daug laiko. Laukdama darydavau kitus

darbus: šluodavau, plaudavau kiemą, tvarkydavau daržoves. Paskui skalbdavau rankomis ir džiaustydavau skalbinius terasoje priešais saulę.

Namas buvo modernus, labai patogus, bet neturėjome karšto vandens praustis ir valgiui gaminti. Reikėdavo jį šildyti lauke ir nešioti. Vėliau tėvas įvedė karštą vandenį ir įrengė vonią su dušu. Visos mergaitės prausdavosi tuo pačiu vandeniu, tik vienintelis mano brolis ir, žinoma, tėvas turėjo teisę praustis nauju vandeniu.

Naktį su seserimis miegodavome ant grindų pasitiesusios avikailį. Kai būdavo labai karšta, visi miegodavo terasoje šviečiant mėnuliui. Mergaitės miegodavo viena šalia kitos kampe. Tėvai ir brolis – kitame.

Darbo diena prasidėdavo anksti. Apie ketvirtą valandą ryto, tekant saulei, jeigu ne anksčiau, kai keldavosi tėvas su motina. Per javapjūtę pasiimdavome maisto ir eidavome į laukus visi: tėvas, motina, seserys ir aš. Kai sunokdavo figos derlius, irgi išeidavome gana anksti. Reikėdavo jas kruopščiai skinti po vieną ir dėti į dėžes. Paskui tėvas jas gabendavo į turgų. Jojant asilu iki miestelio buvo geras pusvalandis kelio, iš tikrųjų miestelis buvo visiškai mažas ir jo pavadinimą pamiršau, jeigu kada nors išvis žinojau... Pusė turgaus prie vartų buvo skirta jo produkcijai ir prekiautojai ją pardavinėdavo. Norint įsigyti drabužių, reikėjo važiuoti į gerokai didesnę miestą autobusu. Bet mergaitės į jį niekada nekeliaudavo. Ten važiuodavo tėvas su motina. Būdavo taip: motina su tėvu nupirkdavo ir parveždavo suknelę dukterims. Nesvarbu, patikdavo ji ar nepatikdavo, reikėdavo ją vilkėti. Nei mano seserys, nei aš ir netgi motina negalėdavo pasakyti nė žodžio. Arba ta suknelė, arba nieko.

Suknelės būdavo ilgos, trumpomis rankovėmis, pilkos, kartais baltos, labai retai juodos medvilnės, labai šilto audinio, kuris dirgindavo odą. Apykaklė gana aukšta, labai uždara. Dar reikėdavo pagal metų laiką užsivilkkti marškinius arba liemenę ilgomis rankovėmis. Dažnai būdavo taip karšta, kad net dusdavome, bet ilgas rankoves reikėjo nešioti. Parodyti rankos ar kojos ruoželį, dar blogiau – iškirptės lopinėlių, būdavo laikoma gėda. Visą laiką būdavome basos, niekada neturėjome batų, kartais jais avėdavo tik ištekėjusios moterys.

Po ta ilga, iki kaklo susagstoma suknele mūvėdavau pilkas arba baltas labai pūstas plačkelnes, o ant viršaus dar užsimaudavau trumpas, į šortus panašias dideles kelnes – užsitempdavau jas iki pilvo viršaus. Visos mano seserys panašiai rengdavosi.

Motina dažniausiai vilkėdavo juodai. Tėvas mūvėdavo baltas plačkelnes, vilkėdavo ilgus marškinius, ryšėdavo ant galvos raudoną ir baltą skarą kaip palestiniečiai.

Mano tėvas! Matau jį sėdintį priešais savo namą ant žemės po medžiu, šalia padėta lazda. Žemas, veido oda labai balta su rusvais taškučiais, galva apvali, o mėlynos akys labai piktos. Kartą jis susilaužė koją krisdamas nuo arklio, ir mes, jo dukterys, buvome labai patenkintos, kad jis nebegali bėgioti iš paskos su diržu ir mūsų mušti. Jeigu jis būtų numiręs, būtume buvusios dar laimingesnės.

Gerai prisimenu jį, tėvą. Niekada neįstengsiu jo pamiršti, jis tarsi nufotografuotas mano atmintyje. Sėdi priešais savo namus kaip karalius priešais rūmus su raudona ir balta skara, slepiančia rudą pliką pakaušį, juosi diržą, ant sulenktos kojos padėta lazda. Gerai jį matau – sėdi ten, mažytis ir labai piktas, pakelia diržą... ir rėkia: „Kodėl avys grįžo vienos!“

Čiumpa man už plaukų ir tempia žeme į virtuvę. Muša mane klūpančią, tampo už kasos tarsi norėdamas nuplėšti ir nurėžia ją didelėmis vilnakirpėmis žirkklėmis. Aš nebeturiu plaukų. Galiu verkti, rėkti arba maldauti, gausiu tik dar daugiau kojos spyrių. Tai mano kaltė.

Užmigau su seserimi, nes buvo labai karšta, ir avys pabėgo. Jis mus muša lazda taip smarkiai, kad kartais negaliu gulėti nei ant kairio, nei ant dešinio šono, – taip skauda. Diržu ar lazda, man atrodo, buvom mušamos kasdien. Jei kurią dieną negaudavom lupti, buvo neįprasta.

Tikriausiai tą kartą jis mudviem, Kainatai ir man, surišo rankas už nugaros, supančiojo kojas ir užkišo skara burnas, kad nerėktume. Taip praleidome visą naktį, pririštos tvarte prie užtvaro kartu su gyvuliais, bet blogiau negu jie.

Taip buvo šiame kaimelyje, kuriame galiojo vyrų įstatymai. Ir kituose namuose merginos ir moterys būdavo mušamos kiekvieną dieną. Girdėdavosi riksmas kitur ir būdavo visiškai normalu, kad jas muša, nukerpa plaukus ir pririša tvarte prie užtvaro. Toks buvo gyvenimas.

Mano tėvas yra karalius, visagalis žmogus, tas, kuris viską valdo, kuris sprendžia, kuris muša ir mus kankina. Ir jis kuo ramiausiai rūko savo pypkę priešais namus, nors juose uždarytos jo moterys, su kuriomis jis elgiasi blogiau negu su gyvuliais. Vyras veda moterį, kad ji jam gimdytų sūnus, o jeigu įvyksta tokia nelaimė ir gimsta dukterys, jos jam tarnauja kaip vergės.

Žiūrėdama į brolių, kurių myliu taip pat kaip ir visa šeima, dažnai galvodavau: „Kuo jis vertesnis už mane? Jis gimė iš to paties pilvo kaip ir aš...“ Ir aš nerasdavau atsakymo. Štai kaip. Mes turėjome jam tarnauti kaip tėvui, keliaklupsčiauti nuleidusios galvas.

Matau arbatos padėklą, jį reikia nunešti vyrams nusižeminus, skaičiuojant žingsnius, sulenkus nugarą ir neištariant nė žodžio. Su jais nekalbama. Atsakoma tik į klausimus. Vidurdienį visada valgoma pasaldintų ryžių, daržovių su vištiena ar aviena. Visada turi būti duonos. Visada yra ko valgyti, šeimai maisto niekada netrūksta.

Sode yra daug vaisių. Vynuoges galėdavau skinti būdama terasoje. Būdavo apelsinų, bananų ir ypač juodųjų ir žaliųjų figų. Niekada nepamiršiu, kaip anksti rytą eidavome jų skinti. Jos būdavo truputį prasivėrusios nuo nakties vėsos ir iš jų kaip medus varvėdavo skystis – visų gardžiausias skanumynas.

Sunkiausias darbas – prižiūrėti avis. Išvaryti iš tvarto, nuginti į lauką, ganyti, parginti, nukirpti vilnas, kurias tėvas pristato į turgų parduoti. Paimu avį už kojų, paguldau ant žemės, surišu ir kerpu didelėmis vilnakirpėmis žirkklėmis. Mano rankoms jos per didelės ir po kurio laiko man labai įskausta rankas.

Melžiu avis atsisėdusi ant žemės. Suspaudžiu jų kojas tarp savo kojų ir melžiu pieną sūriams slėgti. Pienas atšaldomas ir geriamas, nes yra labai riebus ir maistingas.

Mano tėvo namuose darže užauginama beveik viskas, ko reikia valgiui gaminti. Viską darome pačios. Tėvas perka tik cukraus, druskos ir arbatos.

Rytą aš verdu arbatą mergaitėms, įpilu į lėkštę truputį alyvuogių aliejaus, šalia padedu alyvuogių ir geležiniame dubenyje ant duonkepės krosnies žarijų šildau vandenį. Džiovinta žalioji arbata laikoma smėlio spalvos maiše ant žemės virtuvės kampe. Įkišu ranką į maišą, paimu saują arbatžolių ir dedu į arbatinuką, įberiu cukraus ir einu į sodą

atsinešti dubens su karštu vandeniu. Jis sunkus ir aš vargiai jį panešu abiem rankomis. Išlenkusi nugarą, kad neapsiplikčiau, grįžtu į virtuvę ir lėtai pilu vandenį į arbatinuką ant arbatžolių ir cukraus. Cukrus labai vertingas ir brangus. Žinau, jeigu išbarstysiu nors kelias kruopeles ant žemės, gausiu mušti. Beriu jį labai atsargiai. Jeigu nepasiseka ir truputį jo išbarstau, negaliu jo sušluoti ir išmesti, turiu surinkti ir suberti į arbatinuką. Paskui seserys ateina valgyti, bet tėvas, motina ir brolis niekada nevalgo su mumis. Rytais, gerdama arbatą, sėdžiu virtuvėje ant žemės ir matau tik seseris. Bandau atsekti, kiek man metų, bet tai padaryti sunku. Ar vyriausioji sesuo Nura tada dar buvo neištekėjusi?

Man sunku sudėlioti prisiminimus iš eilės pagal savo amžių, manau, kad galiu apsirikti maždaug vienais ar dvejais metais nuo to laiko, kai tekėjo Nura. Man atrodo, tuo metu aš buvau penkiolikos.

Tad namuose liko metais už mane vyresnė dar neištekėjusi sesuo Kainata ir kita jaunesnė sesuo, kurios vardo neprisimenu. Stengiuosi jį prisiminti, bet man nepavyksta. Turiu jai duoti vardą, kad galėčiau apie ją papasakoti, ir aš pavadinsiu ją Hanana, tegul ji man atleidžia, nes iš tikrųjų jos vardas ne toks. Žinau, kad ji prižiūrėjo dvi netikras seseris, kurias tėvas parsivedė į namus, palikęs savo antrąją žmoną Aišą. Mačiau tą moterį, ir ji man nekėlė jokios nepatogumų. Kad tėvas ją vedė, nieko stebėtina. Jis visą laiką norėjo turėti sūnų, bet jam nepavyko įgyvendinti savo norų su Aiša, ji jam pagimdė tik dvi dukteris – dar dvi mergaites! Tada jis išvijo Aišą ir parsivedė į namus dvi naujas mažas sesutes. Tai buvo visiškai įprasta. Viskas buvo įprasta šiame gyvenime, smūgiai lazda ir kiti dalykai. Neįsivaizdavau ki-

tokio gyvenimo. Apskritai aš visiškai nieko neįsivaizdavau. Rodos, mano galvoje nebuvo nei svajonių, nei kokių nors minčių. Neturėjome jokie žaislo, jokie žaidimo, tik privalėjome būti paklusnios ir nuolankios.

Šiaip ar taip, tos dvi mažos mergaitės dabar gyvena su mumis. Hanana lieka namie jų prižiūrėti, tai aš tikrai pamenu. Bet jų vardai, deja, nuėjo užmarštin. Aš jas visada vadinu „mažosiomis sesutėmis“... Mano pirmuosiuose prisiminimuose joms apie penkerius ir šešerius metus ir jos dar nedirba. Jos yra našta Hananai, kuri labai retai išeina iš namų, nebent kai reikia nuimti daržovių derlių.

Mūsų namuose vaikai gimė maždaug pamečiui. Motina ištekėjo keturiolikos, tėvas buvo gerokai už ją vyresnis. Ji pagimdė daug vaikų. Iš viso keturiolika. Tik penki liko gyvi. Ilgai nesupratau, ką reiškia keturiolika vaikų... Kartą, man pilstant arbatą, apie tai prabilo mano senelis, motinos tėvas. Dar ir dabar jo pasakyti žodžiai man skamba ausyse: „Laimė, kad tu jauna ištekėjai, galėjai pagimdyti keturiolika vaikų... ir turėti vieną sūnų, tai gerai!“

Nors nelankiau mokyklos, mokėjau suskaičiuoti avis. Galėjau suskaičiuoti ant pirštų, kad esame penki vaikai, atsiradę iš to paties mamos pilvo: Nura, Kainata, aš – Suada, Asadas ir Hanana. O kur kiti? Mama niekada nesakydavo, kad jie mirė, viską paaiškindavo paprastai: „Aš turiu keturiolika vaikų, iš jų septyni gyvi.“ Ji priskaičiuodavo ir netikras seseris, nes mes niekada jų nevadindavome įsėsėmis, tik „seserimis“... Iš tikrųjų mūsų buvo septyni vaikai... Trūko septynių kitų. Jeigu nebūtų priskaičiuotos mažosios sesutės, trūktų devynių vaikų.

Vieną dieną supratau, kodėl namie buvome septyni ar penki vaikai...

Negalėčiau pasakyti, kiek man tada buvo, bet dar buvau nesubrendusi, taigi turėjau mažiau kaip dešimt metų. Nura, vyriausioji sesuo, buvo su manimi. Pamiršau daug ką, bet ne tai, ką mačiau savo akimis, įbauginta, nesuvokdama, kad tai nusikaltimas.

Matau motiną, gulinčią ant žemės, ant avikailio. Ji gimdo ir mano teta Salima sėdi greta jos ant pagalvėlės. Girdžiu motinos ir kūdikio riksmus, paskui mama greitai pa-ima avikailį ir uždusina kūdikį. Ji klūpi, aš matau, kaip po užklotu juda kūdikis, paskui viskas nurimsta. Nežinau, kas bus paskui, bet kūdikio nebėra, viskas baigta, ir mane sukausto siaubinga baimė.

Tai buvo mergaitė, motina ją uždusino ką tik gimusią. Mačiau ją taip darant vieną kartą, paskui antrą, nepamenu, ar mačiau tai trečią kartą, bet žinau, kad taip buvo. Girdžiu vyriausiąją seserį Nurą sakant motinai: „Jei aš turėsiu dukterų, darysiu taip pat kaip tu...“

Taip mano motina atsikratė penkių ar septynių dukterų, kurias, be mūsų, turėjo po Hananos, paskutinės likusios gyvos. Tai buvo leistina, normalu ir niekam nekėlė jokių problemų. Netgi man, nors pirmą kartą buvo labai baisu, aš tuo patikėjau.

Man atrodė, kad motina, kuri uždusino mažas mergaites, būtų galėjusi nužudyti ir mane. Kiekvieną kartą, kai tėvas pjaudavo avį ar viščiuką, pasislėpdavau ir verkdavau, nes drebėjau dėl savo gyvybės. Gyvulio mirtis, tokia paprasta ir tokia kasdienė mano tėvams kaip ir kūdikio, man kėlė siaubą, kad galiu dingti kaip jie, taip pat paprastai ir greitai. Sakydavau sau: „Vieną dieną ateis mano arba sesers eilė, jie gali mus nužudyti kada tik panorėję. Didelis ar ma-

žas, nėra jokio skirtumo, nes jie suteikia mums gyvybę, jie turi teisę ją ir atimti.“

Gyvenant pas tėvus kaimelyje, mirties baimė visada šalia. Bijau lipti kopėčioms, kai tėvas stovi apačioje. Bijau kirvio, kuriuo kapojamos malkos, bijau šulinio, eidama parnešti vandens. Bijau, kai tėvas stebi su mumis į tvartą grįžtančias avis. Bijau naktį girgždančių durų, kad mane gali uždusinti po avikailiu, ant kurio miegu.

Kartais, grįždamos iš pievos su gyvuliais, mudvi su Kainata truputį pasišnekam:

– O jeigu visi bus negyvi, kai grįšim namo?.. O jeigu tėvas užmušė motiną? Smūgio akmeniu pakaktų! Ką darytume?

– Aš kiekvieną kartą eidama prie šulinio vandens meldžiuosi, nes šulinys labai gilus. Atrodo, jeigu kas nors mane į jį įstumtų, niekas nežinotų, kur aš prapuoliau! Tu gali numirti jo dugne, niekas neateis ieškoti.

Tas šulinys man kėlė didžiausią siaubą. Jaučiau, kad ir motina jo labai bijojo. Gindama ožkas ir avis, taip pat bijojau daubų. Dairydavausi aplinkui, kad kur nors pasislėpęs tėvas manęs į jas neįstumtų. Tai padaryti jam būtų buvę lengva ir aš būčiau numirusi daubos gilumoje. Galėjo netgi apmėtyti mane akmenimis ir aš ten būčiau likusi visiems laikams.

Galima mūsų motinos netektis mus labiau jaudino nei kokios nors sesers mirtis. Vienos sesers nebus, liks kitos... Tėvas dažnai mušdavo ne tik mus, bet ir motiną. Kartais, kai jis labai smarkiai mus daužydavo, ji bandydavo mus ginti, tada jis trenkdavo jai, pargriaudavo ant žemės, tampydavo už plaukų... Mūsų kasdiniame gyvenime mirtis buvo šalia diena iš dienos. Ji galėjo ištikti nei iš šio, nei iš to, netikėtai, paprasčiausiai dėl to, kad taip sumanė tėvas.

Visiškai taip pat kaip motina nusprendė uždusinti tik gimusias mergaites.

Motina būdavo nēščia, paskui nebenēščia, ir niekam tai nerūpējo. Mes nebendraudavome su kitomis kaimelio mergaitēm. Tik „laba diena“ ir „sudie“. Niekada nebūdavome kartu, tik per vestuves. Ir pokalbiai būdavo banalūs. Šnekēdavome apie maistą, aptardavome nuotaką, kitas merginas, kurios atrodydavo gražios arba negražios... moterį, kuriai nusišypsojo laimē būti pasidažiusiai.

– Pažiūrēk į šitą, ji išsipešiojo antakius...

– Jos gražūs plaukai.

– O ana, ji su batais!

Tai buvo turtingiausia kaimelio mergina, ji avējo siuvinētas šlepetes. Mes eidavome į laukus basos, į kojas prilēdavo rakščių, todēl reikēdavo atsisēsti ant žemēs ir jas ištraukti. Motina neturējo batų, sesuo Nura ištēkējo basomis. Dažniausiai taip būdavo kalbamasi per vestuves, o aš dalyvavau tik dviejose ar trijose ceremonijose.

Niekas nesumanydavo skūstis mušamas, nes tai buvo kasdienis dalykas. Neklausinēdavo apie gyvus ar mirusius kūdikius, nebent moteris būdavo ką tik pagimdžiusi berniuką. Jeigu sūnus išgyvendavo, šlovē jai ir jos šeimai. Jei mirdavo, jos ir šeimos nelaimę apverkdavo. Būdavo skaičiuojami patinai, o ne patelēs.

Nežinau, kur motina dēdavo uždusintas naujagimes. Ar jas kur nors palaidodavo? Ar išmesdavo šunims suēsti?.. Motina vilkēdavo juodai, tėvas – irgi. Kiekvienas mergaitēs gimimas šeimoje būdavo kaip laidotuvēs. Kad gimdydavo mergaites, visada būdavo kalta tik motina. Taip manē tėvas, taip manē ir visas kaimas.

Mūsų kaime, jeigu vyrui reikėdavo rinktis – mergina ar karvė, jis pasirinkdavo karvę. Tėvas nuolat kartodavo, kad esam nieko vertos: „Karvė duoda pieno ir veda veršelius. Ką daro su pienu ir veršeliais? Juos parduoda. Pinigai grįžta į namus, taigi karvė padeda šeimai. O duktė? Kokia iš jos nauda šeimai? Jokios. Kuo naudingos avys? Vilna. Parduodi vilną, pinigai grįžta į namus. Avys auga, atsiveda ėriukų, be to, dar duoda pieno, iš kurio spaudžiami sūriai, jie parduodami ir pinigai grįžta į namus. Karvė ar avis geriau negu duktė.“

Mes, mergaitės, buvome tuo įtikintos. Be to, su karve, avimi ar ožka būdavo elgiamasi daug geriau negu su mumis. Tėvas niekada nemušdavo nei karvės, nei avies!

Taip pat buvome įsitikinusios, jog mergaitė tėvui yra vienas vargas, nes ji visą laiką kankina baimė, kad ši neištekės. Jeigu pavyksta ją ištekinti, bet ji pabėga nuo blogai su ja besielgiančio vyro ir grįžta pas tėvus, šeimai būna didelis nemalonumas ir gėda. O jeigu nesiseka jos ištekinti, tėvą kankina baimė, kad ji liks senmergė, tai visame kaime sukels daug kalbų ir visa šeima taps pajuokos objektu. Jeigu gatve su tėvu ir motina eina senmergė, visi į ją žiūri ir šaiposi. Jeigu jai daugiau kaip dvidešimt ir dar ji gyvena tėvų namuose, tai jau nenormalu. Visi laikosi taisyklės: pirmiausia išteka vyriausioji duktė, o paskui iš eilės pagal amžių – visos kitos. Bet peržengusios dvidešimties metų ribą... nebeberbia niekas. Nežinau, kaip mūsų šalies miestuose, bet mūsų kaimelyje buvo taip.

Man išvykus iš savo kaimelio, motina dar neturėjo keturiasdešimties. Ji pagimdė dvylika ar keturiolika vaikų. Liko penki ar septyni. Ar kitus vaikus ji uždusino? Tai nesvarbu. Paprasčiausiai tai buvo „normalu“.